

Anita Orchowska*

TRWANIE ARCHITEKTURY. OD HISTORII DO TERAŹNIEJSZOŚCI

LONG LASTING OF ARCHITECTURE. FROM HISTORY TO MODERN AGE

Architektura przez wieki trwale towarzyszyła człowiekowi i stała się sposobem oddziaływania na otoczenie. Współistnienie architektury historycznej Saloniki z tkanką współczesnego miasta jest przyczyną do refleksji na temat trwania i oddziaływania dzieła architektonicznego w terażniejszości. Zabytki wywodzące się z różnych stylów i epok uwikłane w przestrzeń miasta, funkcjonują w niej, zachwycając, przekazują idee twórczą do obecnych pokoleń.

Słowa kluczowe: architektura, Saloniki, budowla, miasto, historia, terażniejszość

Architecture has been a faithful man's companion for ages and has become a way of influencing the surroundings. Co-existence of historical architecture The Saloniki with the modern texture of the city is the source of reflection on existence and influence of architectural matter nowadays. The landmarks from various styles and eras embedded in the city's space, functioning within the, mesmerise, transmitting the creative idea towards current generations.

Keywords: architecture, Thessaloniki, construction site, city, history, modern age

Trwanie architektury jest zjawiskiem niezaprzeczalnym. Choć architektura na przełomie dziejów zmieniła się w zależności od miejsca, epoki historycznej czy warunków kulturowych i społecznych, trwale towarzyszyła człowiekowi mając wpływ na kształt jego bytu i postrzeganie rzeczywistej przestrzeni materialnej.

Architekturę w przeszłości kształtowano w taki sposób, aby utworzone środowisko było odpowiednie do danych w tym miejscu warunków naturalnych. Architektura z czasem stała się sposobem od-

działywania na otoczenie. Zawsze stanowiła rozwiązanie pewnych praktycznych problemów i przy użyciu określonej estetyki wyrażała konkretne idee [1]. Takie oddziaływanie materii architektonicznej na otoczenie, trwanie jej wartości kulturowych od czasów historycznych do terażniejszości i możliwość kontynuacji odczytu idei twórczej, jest niewątpliwym dowodem na ciągłość formalnego przekazu dzieła architektonicznego, a tym funkcjonowania tego dzieła w terażniejszości.

* Orchowska Anita, dr inż. arch., Politechnika Warszawska, Wydział Architektury, Zakład Mieszkalnictwa i Architektury Krajobrazu.

1. Kościół Ag. Pavlos / Church Ag.Pavlos
2. Obwarowania Salonik / The walls of Thesalonike
3. Saloniki / Thesaloniki
4. Biała Wieża(Muzeum Bizantyjskie) / White Tower (Byzantine Museum)

Zafascynowana kulturą Grecji, będąc naocznym świadkiem związków architektury historycznej, (wręcz dominacją, nawet gdy występuje wyłącznie w formie szczątkowej) z tkanką współczesnego miasta postanowiłam prześledzić, na czym polega owo trwanie architektury, istota koegzystencji, odcisk piętna przeszłości ubranego we współczesność.

Architektura starożytnej Grecji to Ateny, jedna z najbardziej estetycznych doskonałości i podstawa wielu późniejszych odwzorowań w stylach na całym świecie. Zachwycające zderzenie błyszczących, górujących nad miastem ruin z błękitem nieba daje niezatarte wrażenie dominacji architektury nad krajobrazem [2], a posągowe kształty antycznych budowli przypominają o latach świetności, historii, trwają aż do dzisiaj.

Saloniki – zwane nieoficjalnie drugą stolicą Grecji. To ośrodek administracyjny dwóch północnych regionów Macedonii i Tracji. Miasto ma za sobą burzliwe dzieje z dramatycznymi wydarzeniami. W przeszłości wielokrotnie było podbijane i plądrowane przez najeźdźców. W swej historii należało do państwa rzymskiego, było częścią Bizancjum, przez wieki przechodziło z rąk do rąk. Obecnie miasto to rozwinięty ośrodek handlowy i kulturalny, umiejętnie łączący tradycje z nowoczesnością.

Saloniki wyraźnie różnią się od Aten. Zlokalizowane nad samym morzem nad Zatoką Salonicką Morza Egejskiego, sprawiają wrażenie miasta bardziej otwartego na świat, a położenie w strefie klimatu przejściowego śródziemnomorskiego i kontynentalno – podzwrotnikowego, stwarza lepsze warunki do życia. Klimat śródziemnomorski rejonów przybrzeżnych zawdzięcza Grecja i półwysep Chalkidiki morzu, które ściągają atlantyckie wiatry łagodzące upały, w starożytności zwane etezyjskimi [3].

Jednolity zespół miejski poprzez pagórkowatą konfigurację terenu w otoczeniu wzgórz pokrytych gajami oliwnymi i wysuszoną w słońcu trawą oraz bez-

pośrednią lokalizację nad zatoką widziany z perspektywy pozostawia niezapomniane wrażenie.

Miasto założone zostało przez króla Macedońskiego Kassandra w roku 315 p.n. e. i nazwane na cześć jego żony, siostry Aleksandra Wielkiego – Thessaloniki. Należąc do państwa rzymskiego wkrótce zostało jednym z najważniejszych ośrodków, przez który przebiegał główny szlak komunikacyjny z Rzymu do jego posiadłości na Wschodzie tzw. Via Egnatia. Po podziale imperium rzymskiego miasto stało się częścią Bizancjum. Saloniki były zdobywane przez Arabów, Normanów, podbite przez władcę Epiru, dwukrotnie przez Turków, by ponownie przejść pod władzę Bizancjum. W XV wieku sprzedane Wenecji następnie stało się na okres pięciu stuleci własnością Imperium Otomańskiego oraz prawdziwą metropolią. W 1917 roku w mieście miał miejsce pożar czyniąc znaczne spustoszenie zwłaszcza wśród dzielnic żydowskich. Saloniki zostały odbudowane w ciągu ośmiu lat, niszcząc jednak pierwotny historyczny wygląd i układ przestrzenny. Miasto w ciągu swej historii zamieszkiwane było przez różnorodne społeczności: turecką, bułgarską, grecką, słowiańską, żydowską [4]. Ta wielokulturowa mozaika ma odzwierciedlenie w architekturze. Powstało tu wiele ciekawych zabytków, które wywodzą się z różnych stylów i epok.

Jednym z podstawowych elementów miasta, które w sposób ciągły przykuwają uwagę ukazując indywidualne piękno jest ukształtowanie terenu. Wzgórza i pagórki pokryte są zabudową dosyć ciasno rozlokowaną, schodzącą aż do morza. Z nich rozciągają się widoki na przeważnie błyszczącą w słońcu Zatokę Salonicką. Część płaska znajdująca się od wybrzeża oraz na mniej pochyłych zboczach poszatkowana kwartałami zabudowy o różnym kształcie. Widoczne są otwarcia widokowe w kierunku wyżej położonych mieszkaniówek oraz na Akropol, gdzie wznosi się nad miastem Wieża Łańcuchowa m.in. cytadela Heptapyrgion (*O Siedmiu Wieżach*) z fragmentem mu-

rów obronnych wysokich na 30 do 36 stóp, zbudowanych w IV w i przebudowanych w okresie Bizantyjskim [5]. Przez kilka wieków mieściło się tu więzienie [6]. Średniowieczne obwarowania to nieodzowny element krajobrazu architektonicznego miasta, choć obecnie zniszczone, mury trwają nieustannie, jak w latach świetności. Użyty niegdyś miejscowy materiał wapień i marmur, odbity w ostrym południowym słońcu zyskuje wyrazistość, góruje nad otoczeniem zostawiając wspaniałe i niezapomniane wrażenie potęgi i nierozzerwalności architektury i krajobrazu.

Zabudowa mieszkaniowa Salonik nie za wysoka, kilkupiętrowa urozmaicona kompozycyjnie zależnie od konfiguracji terenu i występujących tu trzęsień ziemi. Jak klocki jedne na drugich, gęsto przy sobie, rozlany zespół miejski od wzgórza po morze, a w nim tysiącletnie zabytki powciskane w bloki mieszkalne jak *rodzynki w ciasto*. Jest tu gdzieś ukryty fenomen współistnienia architektury historycznej i współczesnej, związku oddziaływujących na siebie dawnego i dzisiejszego świata, piętna przeszłości ubranego we współczesność.

Do najśłynniejszych zabytków należą: Kościół Agia Sofia, zbudowany w VIII w. na wzór słynnej konstantynopolskiej świątyni, Rotunda z czasów rzymskich przekształcona na kościół św. Jerzego, łuk Galeriusza z 298 r n.e., najważniejsza świątynia miasta – Kościół św. Demetriusza z V w n.e. patrona miasta oraz

wiele kościółków i pozostałości bizantyjskich budowli, a także tureckie meczety i stara część miasta tzw. Kastrą z malowniczymi tureckimi zaułkami. Te urokliwe zjawiska, prastare zabytki uwikłane w sieć ruchliwych ulic, są jakby zaplątane w dzisiejszą tkankę miasta. Wiele z nich położonych jest w pobliżu głównej ulicy miasta Odos Egnatia [7] oraz nabrzeża, gdzie góruje nad błękitem wody Biała Wieża wybudowana w latach 1520–1566 przez sułtana Sulejmana Wspaniałego, uważana za symbol miasta.

Dzisiejsze i niedzisiejsze osobliwości architektury w bałaganie ulicznego ruchu, rozgardiaszu przetrzeni, hałaśliwej codzienności miasta trwają wzbudzając zachwyt i są inspiracją do refleksji, refleksji nad ideą odczytywaną wraz z istnieniem ciągłego przekazu zakłętego w majestatycznych budowlach, unikatowych miejscach, urokliwych ruinach, niezapomnianych widokach.

Z nich odbieramy zapis informacji, czytamy historię przeszłości, burzliwe dzieje tych ziem ze znamionami wojen, konfliktów podbojów, odnajdujemy w przestrzeni odwzorowania różnych epok i stylów fundowane przez społeczności różnorodnych kultur, ale także odgadujemy historię dążenia ludzkości do zachowania ciągłości istnienia w czasie, poprzez aspirację władców, działalność budowniczych oraz architektów i wreszcie żmudną pracę zwykłych śmiertelników.

PRZYPISY

[1] J. Melwin, *Architektura. Kierunki. Mistrzowie. Arcydzieła*, Wydawnictwo Elipsa, s. 6.

[2] P. Nuttgens, *Dzieje architektury*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 1998, s. 86.

[3] N. G. L. Hammond, *Dzieje Grecji*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1973, s. 26.

[4] Informacje pochodzą ze strony miasta (<http://www.saloniki.org>).

[5] Informacje uzyskano ze strony poświęconej historii kultury Macedońskiej w Salonikach (<http://www.macedonian-heritage.gr/HellenicMacedonia>).

[6] lata świetności przypadają to okres 390–1430, najciekawszy fragment murów obronnych, przebudowanych w okresie bizantyjskim, poza Wieżą Łańcuchową znajduje się pomiędzy wieżami: Paleologos a Andronikos.

[7] Pochodzącej z okresu rzymskiego Via Egnatia.

BIBLIOGRAFIA

Hammond N.G.L., *Dzieje Grecji*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1973.

Melwin J., *Architektura. Kierunki. Mistrzowie. Arcydzieła*. Wydawnictwo Elipsa.

Nuttgens P., *Dzieje architektury*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 1998.

Ostrowski W., *Wprowadzenie do historii budowy miast. Ludzie i środowisko*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2001.